Mykolas MICHELBERTAS

PAALKSNIŲ KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1999 M.

1999 m. VU tęsė Paalksnių vėlyvojo geležies amžiaus kapinyno (Kelmės r.) tyrinėjimus, pradėtus 1996 m. (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 147–150). Šis kapinynas yra privačioje valdoje – Paalksnių kaimo gyventojos E. Aleksandravičienės sode ir darže.

1999 m. tyrinėta kapinyno dalis, esanti į R nuo ankstesnių metų perkasų, sodo P dalyje, kur dar neužsodinta medžiais ir vaiskrūmiais. Iškastos 3 perkasos, buvusios viena šalia kitos. Bendras ištirtos dalies plotas – 87 m^2.

Jau ankstesnių metų tyrinėjimai parodė, kad kapinynas yra suardytas ariant lauką, sodinant medžius, kasant bulviarūsius ar kitos paskirties duobes. Be to, vėlyvojo geležies amžiaus kapinyno teritorijoje buvo laidota ir vėlesniu laikotarpiu.

1999 m. tyrinėjimų metu nepasisekė aptikti nė vieno nesuardyto vėlyvojo geležies amžiaus kapo. Buvo surinkta keli šimtai daiktų iš griautinių ir degintinių kapų. Dauguma jų aptikti iki 40 cm gylio juodos judintos žemės sluoksnyje. Vietomis šiame sluoksnyje aptikta degintinių žmonių kauliukų. Patys daiktai ariant dirvą buvo išblaškyti po visą tyrinėtą plotą. Dėl kapų suardymo neįmanoma kalbėti apie įkapių kompleksus. Galima tik trumpai aptarti tyrinėtame plote rastas atskiras daiktų grupes. Taip pat nurodyti, kad didelė dalis daiktų yra pabuvę ant laidotuvių laužo, tačiau tipologiniu požiūriu šie daiktai nesiskiria nuo aptiktų suardytuose griautiniuose kapuose. Kaip rodo visa ištirtos kapinyno dalies medžiaga, Paalksnių bendruomenėje pereita prie mirusiųjų deginimo X ir XI a. riboje (ar kiek vėliau).

Dalį surastų daiktų galima skirti vyrų karių įkapėms. Tai keli geležinių šarvų-grandininių marškinių fragmentai, geležinio dviašmenio kalavijo smaigalys (fragmento ilgis – 5,9 cm), žalvariniai kalavijų makštų galų apkalai, keli žalvariniai ir 1 geležinis kalavijų rankenų skersiniai, 1 toks balto metalo (sidabro?) skersinis, geležinis įmovinis ietigalis. Vyrų įkapėms tikriausiai priklausė keli geležiniai plačiaašmeniai pentiniai kirviai, įvairaus dydžio geležiniai peiliai, peiliai-skustuvėliai, skiltuvai su į išorę atriestais galais, įvairios formos ir dydžio geležinės diržų sagtys, dalis geležinių ylų,

miniatiūriniai žąslai. Pastarieji dažniausiai gerai išlikę, pabuvę ant laidotuvių laužo. Žąslai daryti iš įvairaus skersmens geležinių grandžių, sujungtų įvairaus ilgio brankteliais su kilpelėmis. Dalis branktelių padaryta iš tordiruotos vielos.

Miniatiūriniai žąslai rodo, kad dėti mažus daiktus į kapus buvo priimta ir šiame Žemaitijos regione. Galbūt šis paprotys atsirado dėl Lietuvos pajūrio gyventojų įtakos. Tikriausiai vyrų kapams priklauso ir gausybė įvairios formos bei dydžio geležinių apkalų, akmeninio galąstuvo fragmentų.

Aptikta gana daug žalvarinių papuošalų, kurie galėjo priklausyti abiejų lyčių žmonėms. Tai pasaginės segės aguoniniais, cilindriniais, praplatintais ar pastorintais, stilizuotais gyvūniniais galais, plokščios, apskritos ažūrinės segės, įvairūs žiedai. Vien sveikų segių rasta per 30 vnt., neskaitant jų fragmentų. Taip pat aptikta vytinių antkaklių, įvairių apyrankių, įvijų fragmentų, susilydžiusių daiktų smulkių fragmentų.

Surastų papuošalų chronologija gana plati. Pvz., įvairių tipų pasaginės segės datuojamos nuo VIII a. iki XI–XII a., nors kai kurios nešiotos ir vėliau. Plokščios ažūrinės segės tikriausiai priklauso XII–XIII a., galbūt ir XIV a.

Prie tipiškų moterų kapų įkapių priklausytų akmeninis cilindrinis verpstukas ir kelių tokių verpstukų fragmentai, žalvariniai dvigubi ar trigubi karoliai, kabučiai-žvangaliukai, geležinės ylos.

Iš įdomesnių surastų daiktų reikia paminėti akmeninio kryželio-kabučio fragmentą, žalvarinį raktą, geležinį svarstyklių svorelį (?). Kryželis gali būti Senosios Rusios importas. Be to, visose perkasose rasta gana daug žiestų puodų, puoštų tiesiomis lygiagrečiomis ir banguotomis linijomis, šukių.

Perkasose aptikta ir keletas ankstesnių daiktų. Tai žalvarinių keturkampio pjūvio apyrankių suapvalintais galais fragmentai, žalvarinė III grupės II pogrupio laiptelinė segė. Šie daiktai priklauso II a. II pusei – III a. ir, matyt, pateko į tiriamąjį plotą, ariant greta buvusių suardytų pilkapių sampilus. Taip pat aptikta lipdyto puodo grublėtu paviršiumi šukė, skirtina viduriniajam geležies amžiui.

Kaip minėta, kapinyno teritorijoje laidota ir vėliau. Rasti 9 griautiniai kapai, kuriuos galima datuoti XV–XVI a. Šių kapų duobių gylis nuo 35–40 iki 150 cm. Mirusieji, sprendžiant pagal labai blogai išlikusius griaučius, laidoti aukštielninki, ištiesti, galvomis į V, PR, ŠV ir ŠR. Dalį įkapių sudaro daiktai, susiję su mirusiojo apranga. Tai žalvarinės apskritos plokščios segės, įvairių tipų žalvariniai žiedai, geležiniai peiliai medinėmis kriaunomis, geležinės diržų sagtys. Rasta taip pat vytinių antkaklių, besibaigiančių plokščiais galais, pasaginių segių.

Aptikta ir daiktų, kurie dar rodo pagoniškąsias laidosenos tradicijas. Vyrų kapuose rasta geležinių plačiaašmenių pentinių kirvių, įmovinis ietigalis, akmeninis galąstuvėlis. Keliuose kapuose buvo molinių žiestų puodų, viename moters kape – žalvariu kaustytas lokio nagas.

1999 m. tyrinėjimai Paalksnių kapinyne buvo baigti dėl to, kad likusi jo dalis yra sode po medžiais, dalis suardyta statant gyvenamąjį namą, kai kuriuos kitus pastatus.

Nors Paalksnių kapinynas labai suardytas, vis dėlto surasta daugybė daiktų, rodančių įkapių pobūdį, laidosenos pasikeitimą Žemaitijoje vėlyvajame geležies amžiuje.

Mykolas MICHELBERTAS

Exploration of Paalksniai cemetery in 1999

By the VU the area of 87 m² (3 trenches) was explored in Paalksniai cemetery (Kelmė district) in 1999. The cemetery has been destroyed by ploughing, therefore, it included not a single intact burial. In the mixed layer of plough zone a few hundreds of finds were uncovered which used to belong to inhumations and cremations. Judging from the finds the cemetery was composed of burials dating to the 8th-13th or even 14th century.

Andra SIMNIŠKYTĖ

INDRIŪNŲ KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1999 M.

Kapinynas yra Rokiškio r., Dumbliaus (Baublių) ežero ŠV krante, molingos kalvelės P dalyje. XIX a. pab. statant pastatus, dirbant žemę, čia aptikta žmonių kaulų ir įvairių radinių. Muziejuose saugoma apyrankė ir pasaginė segė, datuojamos II tūkst. pr., taip pat 3 sidabrinės VII–VIII a. balnelinės antkaklės (žr. *LAA*, V., 1977, t. 3, p. 45, 131).

Senyvo amžiaus sodybos savininkai neprisimena jokių radinių. Apie jokius dirbinius jiems nepasakoję ir jų tėvai. Tačiau kalvelė, kur ir yra paminklas, nuo seno vadinama „Aukso kalneliu“. Siekiant išsiaiškinti paminklo išlikimo laipsnį, ištirtas 80 m² (6 perkasos) plotas. Vienoje perkasoje rasti keli nedeginti kauliukai, kitoje – 2 žalvariniai skambaliukai. Dar vienoje perkasoje rastos kelios žiestos šukės. Kitų dirbinių ar kapų pėdsakų neaptikta. Tyrinėjimų rezultatai leidžia teigti, jog kapai buvo įrengti kalvelės viršūnėje, kur stovėjo gyvenamasis namas, šiuo metu paverstas ūkiniu pastatu. Arčiausiai jo iškastoje perkasoje aptikta ir kauliukų. Kalvelės